

(11)

ORYANTALİST RESSAM Jean-Léon GÉRÔME'nin TABLOLARINDA TASVİRLENMİŞ TÜRK EL DOKUMALARI

Yrd. Doç. Dr. Ahmet AYTAÇ*

ÖZET

Avrupa'da XIV. yüzyıldan itibaren Türk halıları önemli bir tekstil ürünü olmaya başlar. Tarihte Türk halılarıyla ilgili tarihlendirme de en önemli kaynaklardan birisi Rönesans ressamlarının tablolarıdır. Rönesans ressamlarının tablolarında bir sanat ögesi olarak önemli bir işlev görmüşlerdir.

XIX. yüzyılda yaşamış Oryantalist Ressam Jean-Léon GÉRÔME'nin tablolarında da Türk dokuması tasvirlerine rastlanır. Rönesans ressamları tarafından bilinçli bir şekilde tablolara taşınarak tasvirlenen bu halılar günümüz ve gelecek zamanların üreticilerine de ışık olma özelliği taşımaktadır.

Anahtar kelimeler: Halı, resim, oryantalist, dokuma.

ABSTRACT

XIV. century onwards, a textile product starts to become important in Europe, Turkish carpets. One of the most important sources of dating in the history of Turkish carpets and tables of Renaissance painters. Statements of the Renaissance painters, saw an important function as an art element.

(XIX. century) orientalist painter Jean-Léon GÉRÔME paintings woven depictions of the Turks. Moved by the painters of the Renaissance in a conscious way tasvirlenen statements of present and future time, this carpeting manufacturers are also has the distinction of being light.

Keywords: Carpet, Painting, Orientalist, woven.

GİRİŞ

Orta Asya kökenli Türk halı sanatı tarih boyunca kültür ögesi olarak önemli bir yer edinmiştir. Salt tekstil ürünü yönüyle, fonksiyonel kullanım alanı itibariyle değerli olmamış aynı zamanda bir sanat eseri olarak da algılanmış ve değer bulmuştur.

Süslemelerde kullanılan bütün kompozisyonlar kullanılan malzeme ve teknik ne olursa olsun sonuçta nokta, çizgilerden oluşan bir kavramlar topluluğuna dayanır ki¹⁶⁰, yabancı sanat eserlerinde de tarih içerisinde zaman zaman önemli bir kompozisyon ögesi olarak işlev gören Türk el dokumaları bu yönüyle de sanat yapıtlarına önemli katkılar sağlamış, değerleri üzerinde doğrudan doğruya etkili olmuştur¹⁶¹.

Yabancı ressamların Türk halılarından etkilenmeleri ve dünyada pek çok bölgeye giden Türk halıları, renk ve yanış karakterleriyle, özellikle batının resim sanatına bir katkı

* Selçuk Üniversitesi Selçuklu Araştırmaları Merkezi Başkanlığı, Konya. aaytac@selcuk.edu.tr

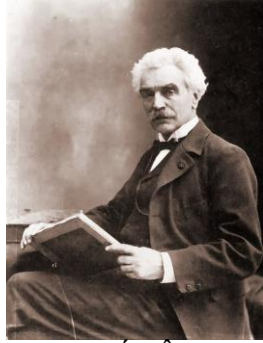
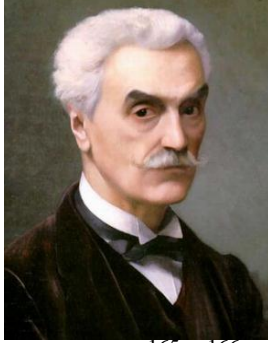
¹⁶⁰ DOĞRU, Hülya, "15. yüzyıl Tezhip Sanatı'nda Zencerek", VII. Eyüp Sultan Sempozyumu, 9-11 Mayıs 2003, s. 336.

¹⁶¹ AYTAÇ, Ahmet, "Bazı Yabancı Ressamların (XV-IXX yy.) Tablolarında Görülen Konya Halı Tasvirleri", S. Ü. Selçuklu Arş. Mrk. II. Uluslararası Türk El Dokumacılığı (Tekstil) Kongresi Bildirileri, Konya, 14-15 Mayıs 2009, s. 249-256.

sağlamıştır¹⁶². Özellikle Rönesans dönemi ressamı tablolarında Türk halılarına sıklıkla yer vermiştir. Daha sonra birçok Oryentalist ressam da Rönesans ressamı gibi Türk halılarına kayıtsız kalamamış ve tablolarında sıklıkla tasvirlemiştir. Türk-İslam sanatı açısından uygun olan yerlere yapılan geziler ve araştırmalarla adeta bir moda haline gelen Oryantalizmin yayıldığı coğrafya o dönemlerde Osmanlı İmparatorluğu'na ait Anadolu ile Ortadoğu topraklarıdır.

Hızla sanayileşme sürecine giren ve batının gerçeklerinden kaçan Avrupalı sanatçılar için ütopya, geçmiş, gelecek ve ortaçağlar kadar, doğuda bir sığınaktır. Doğuyu konu alan edebiyat örnekleri, romantizm düşlerini geçmişin ve doğunun beslediği pek çok yazar ve şairi kendi ülkesinin sınırları dışına çekmiştir. Doğu Avrupalı için Napolyon Savaşları'ndan beri özgürlüklerin ve zenginliklerin simgesi haline gelmişti. Doğu'ya yönelmiş sanatçılar, Avrupalı okurların hayal gücünü, oradan esinlenmiş olağanüstü görüntülerin yanında, yaptıkları gezilerin anılarıyla da zenginleştirilmişlerdi. Doğu, oryentalist çalışmalar için çok önemli olmuştur. Büyük bir egzotizm besleyen bu ortam; olağanüstü, göz kamaştıran kıyafetleri ve mimarisi ile oryentalist sanatçılar için bitip tükenmeyen kaynak oluşturuyordu. Batıda Türk kıyafetlerine ve doğu mimarlığına karşı duyulan bu ilgiye, resimli albümlerin yanı sıra Osmanlı İmparatorluğu'ndan batıya gönderilen Türk kumaş ve işlemler, maden ve deri işleri ile bezeli eşyaların etkisi büyüktür. Oryentalist sanatçılar; yabancı oldukları doğu yaşantısının kullanım eşyalarını onlara egzotik gelen hayat tarzını, özellikle hiç görmedikleri, anlatılanlardan ve kullanılan malzemelerden yola çıkarak oluşturdukları, harem sahnelerini, resmederken kendi kültürlerini ve hayal güçlerini de kullanmışlardır¹⁶³. Oryentalist ressamın tabloları endüstri devrimi sonucu ortaya çıkan banker sınıfı tarafından tercih edilmiştir. Bankerlerin bu talepleri özel siparişleri de beraberinde getirmiş ve sanatçılar sipariş usulü resim yaparak satmaya başlamışlardır. Bunun sonucunda ise resim sanatı açısından devrim sayılabilecek bir gelişme olan koleksiyonculuğun oluştuğu söylenilebilir¹⁶⁴.

Fotoğraf: 1¹⁶⁵-2¹⁶⁶, Jean-Léon GÉRÔME.

Tablolarında Türk halılarını tasvirleyen oryentalist ressamlardan biride Fransız kökenli, heykeltıraş, öğretmen ve ressam Jean-Léon Gérôme'dir. 1824-1904 yıllarında

¹⁶² AYTAÇ, Ahmet ve ark., , Yabancı Ressamların Tablolarında Tasvirlenen (15-20 Yy.) Türk Halıları, Konya, 2006.

¹⁶³ YÜCEL, Gülsüm, "Oryentalist Resimlerde Doğu Tekstilleri", (Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

¹⁶⁴ DALKIRAN, Ahmet; ELMAS, Hüseyin, "Oryentalist Ressam Rudolph Ernst'un Resimlerinde Türk Dokuma Sanatı Örnekleri", S. Ü. Selçuklu Arş. Mrk. II. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi, Konya, 14-15.05.2009.

¹⁶⁵ <http://imageshack.usphotomy-images29jeanleongerome.jpg>.05.12.2011.

¹⁶⁶ <http://www.msxllabs.org/forum/sanat-ww/263309-jean-leon-gerome-jean-leon-gerome-kimdir-jean-leon-gerome-hakkinda.html>.01.12.2011.

yaşamıştır. Özellikle Osmanlı coğrafyasını gezerek yaptığı tablolarla tanınmıştır. Yaşamının son 25 yılında heykelle de uğraşmış, birçok ünlü ressamın öğretmeni olmuştur. Öğrencileri arasında Odilon, Redon, Thomas Eakins, Mary Cassatt, Osman Hamdi Bey ve Şeker Ahmet Paşa gibi ünlü ressamlar bulunur.

Resim konusunda 14 yaşında eğitime başlamış, 1840 yılında okulunu bitirmiş ve zamanın en ünlü ressamı Paul Delaroche'e bir tavsiye mektubu ile Paris'e gitmiştir¹⁶⁷.

Tahsilinin üçüncü yılında, Vasoul'den tatilden döndükten sonra hocası Delaroche ile beraber Roma'ya gitmiştir. 1844 de Paris'e dönmüş ve Charles Gleyre'nin atölyesine katılmıştır. Birçok nişan ve madalyaya sahiptir. Birçok defa Türkiye, Cezayir gibi ülkelere gitmiştir. Jean Leon Gerome zamanının en popüler ve ünlü ressamı olup dünya yüzünde tabloları Oryantal Resim klasmanında en çok tekrar üretilerek satışı arz edilen ressamdır¹⁶⁸.

Tablolardan Örnekler

Birinci Örnek

Resim: 1.

Ressamın hayal gücünün de etkili olduğu tabloda dönemin müzisyenlerinin kıyafetleri abartılı olmakla beraber raks eden dansöz ve ayaklarının altına serili kilim ön plana çıkarılmıştır.

Kilim beyaz ve kahverengi üst üste dizilmiş bantlardan ibarettir. Bu tarz kilimlere Anadolu'da sıklıkla rastlanır. Konya Yunak-Turgut, Karapınar, Afyon ve daha pek çok yerde benzerlerine rastlanır.

¹⁶⁷ <http://www.msxllabs.org/forum/sanat-ww/263309-jean-leon-gerome-jean-leon-gerome-kimdir-jean-leon-gerome-hakkında.html>. 05.12.2011.

¹⁶⁸ <http://www.cizgiliforum.com/archive/index.php?t-88835.html>. 03.12.2011.

İkinci Örnek

Resim: 2.

Minneapolis Institute Of Arts'da bulunan "Halı Taciri" adlı tablo 86,04x68,74cm ölçülerindedir.

Tablonun adından da belli olduğu üzere bir halı tüccarının halı satışı sahnelenmiştir. Halı tüccarı ve müşterilerin sahnelendiği bu tabloda da arka planda asılı halde olmasına rağmen yine halı ön plandadır.

Oldukça büyük ebatlı olduğu anlaşılan halı tasvirinin beyaz renkli orta alanında, XVII. yüzyıl klasik devir Uşak halılarında olduğu üzere salbekli iri bir madalyon yer almaktadır. Günümüzde Afyon Başmakçı ve Heriz halıları ile de benzerlikler gösterir.

Üçüncü Örnek

Resim: 3¹⁶⁹.

¹⁶⁹ <http://www.sanaldanumara.netressamlerin-hayati-ve-eserleri/175456-jean-lion-girome-resimleri-1824-1904-a.html>. 05.12.2011.

Cami, tekke, türbe gibi yapılarının içinde geçen ibadet sahneleri ve diğer dini ritüeller ise XIX. yüzyılın sonlarına doğru sınırlı sayıda sanatçı tarafından betimlenebilmiştir. Oryantalist resim temaları içinde camide ibadet sahnesi çok sayıda değildir. Çünkü Hıristiyanların bu mekânlara girmesi ve burada çalışmaları özel izine bağlıdır. Camileri sadece gezmek için bile padişahın ferman alınması gerekmektedir¹⁷⁰.

“Kahire Amr Camii’nde Namaz” isimli tabloda seccade yine ön plandadır. Orta kompozisyon alanı kırmızı renkli seccadenin mihrap nişlerinden bir kandil sallandırılmıştır. Benzerlerine Anadolu’nun birçok yerinde rastlanır.

Dördüncü Örnek

Resim: 4¹⁷¹.

Hamburg Kunsthalle’de bulunan “Kahirede Namaz Kılanlar” adlı panel üzeri yağlı boya tablo 49,9x81,2cm ölçülerindedir.

Sol tarafta önde duran orta kompozisyon alanı kırmızı renkli halının ortasında bir madalyon vardır. Halının detayları net olarak görülemezle beraber benzerlerine Batı Anadolu’da rastlanır.

Beşinci Örnek

¹⁷⁰ GERMANER, Semra, “Oryantalist Resimlerde İslam Dünyası”, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Konferansı. http://www.obarsiv.com/pdf/semra_germaner.pdf25.05.2007.

¹⁷¹<http://www.tualim.netyabanci-ressamlarin-eserleri2725-jeanleongeromeresimlerieserleritablolari.html>. 03.12.2011.

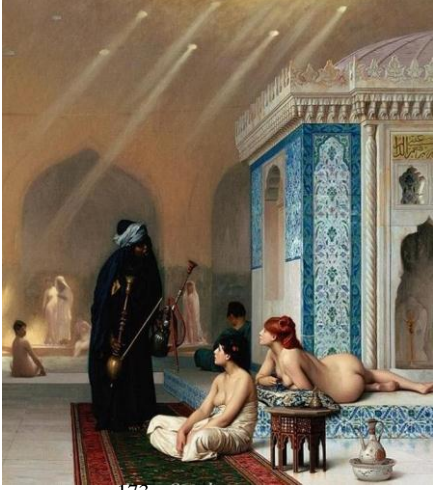

Resim: 5¹⁷².

Özel bir koleksiyonda yer alan “Şaka” isimli tuval üzerine yağlı boya olan tablo 59,2x73,4 cm ölçülerindedir.

Tabloda kanepede oturan bir insan ve köpek figürü vardır. Kanepeye serili halde resmedilmiş olan halının sadece bordür kısmından küçük bir bölüm görülebilmektedir ve Kafkas halılarını andırmaktadır.

Altıncı Örnek

Resim: 6¹⁷³.

“Harem havuzu” isimli tabloda ressamın hayal gücünü kullandığı anlaşılmaktadır. Figürlerden ziyade yine yerde serili olan halı ön plandadır.

Detayları çok net görülmemekle beraber orta kompozisyon alanı yeşil renkli olan halının büyük suyu kırmızı renklidir. Kufiden esinlenme bordürü ile dikkat çeken halı Uşak halılarını andırmaktadır.

Yedinci Örnek

¹⁷²

<http://www.tualim.net/yabancı-ressamların-eserleri/2725-jean-leon-gerome-resimleri-eserleri-tabloları.html>. 05.12.2011.

¹⁷³

<http://www.forumgercek.com/showthread.php?t=62501>. 03.12.2011.

Resim: 7¹⁷⁴.

Yerde tam olarak açılmamış halde duran halı yine tabloda en dikkat çekici öge durumundadır.

Tamamen bitkisel bezemeli olan ve orta kompozisyon alanı beyaz renkli olan halı Afyon Başmakçı ya da Heriz halı tipine uygun yapıdadır.

Sekizinci Örnek

Resim: 8¹⁷⁵.

Halılar net görülmüyor ancak, o dönemde Avrupa’da balkondan ya da pencereden Türk halısı sermek bir soyluluk alameti idi ki¹⁷⁶ bu tablo bu bilginin doğruluğunu adeta teyit ediyor.

“Reddetmek” isimli taval üzerine yağlı boya olan tablo 1872 yılında yapılmış olup Amerika Phonix Art Museum’da muhafaza edilmektedir.

Arenanın duvarlarına serili halde üç adet halı görülmektedir. Sol tarafta üzerinde kuş figürü bulunan halının dışında ortada yer alan halının goblen tarzı iri bitkisel bezemelerinde anlaşıldığı kadarıyla Heriz tipi bir dokuma tasviri olduğu sağdaki ise ressamın hayal gücünün etkilerinin de görüldüğü Şarköy kilimlerini andıran bir desen şemasına haiz olduğu anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Tablolarında Türk halılarını tasvirleyen oryantalist ressamlardan Gérôme’nin XIX. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı coğrafyasını gezerek yaptığı tablolar tasvirlediği Türk dokumaları bakımından önem arz etmektedir.

Rönesans ressamlarıyla başlayan Türk halılarını tasvirleme anlayışının XIX. ve XX. yüzyılda da devam ettiğini Gérôme’nin tablolarından anlamaktayız.

Dönemin aydınlarının da ilgi alanına giren bu tip tasvirlerin rastgele olarak yapılmadığı Rönesans’tan günümüze kadar Türk sanatına duyulan hayranlığın bir ifadesinin ürünleri olduğu anlaşılmaktadır.

KAYNAKÇA

¹⁷⁴ <http://www.grafikerler.net/jean-leon-gerome-t6364.html>. 05.12.2011.

¹⁷⁵ <http://www.tualim.net/yabancı-ressamların-eserleri/2725-jean-leon-gerome-resimleri-eserleri-tabloları.html>. 05.12.2011.

¹⁷⁶ AYTAC, Ahmet, a.g.b., 14-15 Mayıs 2009, s. 249-256.

AYTAÇ, Ahmet ve ark., , Yabancı Ressamların Tablolarında Tasvirlenen (15-20 Yy.) Türk Halıları, Konya, 2006.

AYTAÇ, Ahmet, “Bazı Yabancı Ressamların (XV-İXX yy.) Tablolarında Görülen Konya Halı Tasvirleri”, S. Ü. Selçuklu Arş. Mrk. II. Uluslararası Türk El Dokumacılığı (Tekstil) Kongresi Bildirileri, Konya, 14-15 Mayıs 2009, s. 249-256.

DALKIRAN, Ahmet; ELMAS, Hüseyin, “Oryantalist Ressam Rudolph Ernst’ün Resimlerinde Türk Dokuma Sanatı Örnekleri”, S. Ü. Selçuklu Arş. Mrk. II. Uluslararası Türk El Dokumaları Kongresi, Konya, 14-15.05.2009.

DOĞRU, Hülya, “XV. yüzyıl Tezhip Sanatında Zencerek”, VII. Eyüp Sultan Sempozyumu, 9-11 Mayıs 2003, s. 336.

YÜCEL, Gülsüm, “Oryantalist Resimlerde Doğu Tekstilleri”, (Marmara Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.

<http://imageshack.us/photo/my-images/29/jeanleongerome.jpg>.05.12.2011.

<http://www.msxlab.org/forum/sanat-ww/263309-jean-leon-gerome-jean-leon-gerome-kimdir-jean-leon-gerome-hakkinda.html>.01.12.2011.

<http://www.msxlab.org/forum/sanat-ww/263309-jean-leon-gerome-jean-leon-gerome-kimdir-jean-leon-gerome-hakkinda.html>. 05.12.2011.

<http://www.cizgiliforum.com/archive/index.php?t-88835.html>. 03.12.2011.

<http://www.sanaldalnumara.net/ressamlarin-hayati-ve-eserleri/175456-jean-lion-girome-resimleri-1824-1904-a.html>. 05.12.2011.

GERMANER, Semra, “Oryantalist Resimlerde İslam Dünyası”, Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi Konferansı.

http://www.obarsiv.com/pdf/semra_germaner.pdf25.05.2007.

<http://www.tualim.net/yabanci-ressamlarin-eserleri/2725-jeanleongeromesimlerieserlertablolari.html>. 03.12.2011.

<http://www.tualim.net/yabanci-ressamlarin-eserleri/2725-jean-leon-gerome-resimleri-eserleri-tablolari.html>. 05.12.2011.

<http://www.forumgercek.com/showthread.php?t=62501>. 03.12.2011.

<http://www.grafikerler.net/jean-leon-gerome-t6364.html>. 05.12.2011.